

zakončil rok před svým umučením svatý vladyka Gorazd těmito slovy: „Vzdávám vroucí díky Hospodinu Bohu za pomoc nám dosud poskytovanou a prosím Ho, aby ani v budoucnosti od nás nevzdaloval svou žehnající ruku. Děkuji všem ... Prosím vás, abyste v práci neumdléváli ... Pracujme všichni jako Boží služebníci ve mnohé trpělivosti, v čistotě, ve bdění, v lásce upřímné, v Duchu Svatém a v moci Boží. Hlasme se všude a vždy ke své pravoslavné víře. Hospodin pak, který trůní na nebesích a jehož moc nade vším vládne, nechať nám dává vždy větší a lepší poznání pravdy své, nechať nás přitáhne k sobě, abychom v Něho všichni věřili, v Něho doufali, Jeho milovali, Jemu se klaněli, Jeho chválili, Jeho svatý zákon zachovávali a Jeho oslavovali, a nechať žehná v pokoji naší svaté církvi. Amen.“

Rok po napsání tohoto poselství – odkazu – nebyl již jeho autor, svatý mučedník vladyka Gorazd, mezi živými na této zemi.

*Velebíme tě, svatý náš otče Gorazde,
a uctíváme svatou tvoji památku,
ty pak pros za nás Krista,
Boha našeho.*

*Zpracováno podle kandidátské práce jeromonacha Cyrila (Pospíšila),
(místa mírně upraveno a doplněno dle posledních poznatků).*

*Do textu byly přidány citace z poselství vladyky Gorazda pravoslavným věřícím
k 25. září 1941, kdy uplynulo 20. výročí jeho archijerejské chirotonie;
bylo uveřejněno ve Věstníku české pravoslavné eparchie č. 8, r. 1941.*

Život a dílo sv. Gorazda, biskupa českého a moravskoslezského, nového mučedníka

Svatý vladyka Gorazd, biskup český a moravsko-slezský, nový mučedník, obnovitel svatého Pravoslaví v českých zemích, se narodil 26. května 1879 (*dle nového kalendáře*) v obci Hrubá Vrbka, nacházející se v okrese Hodonín na Moravském Slovácku. Je to oblast Bílých Karpat, nazývaná Hornácko.

Svatý vladyka pochází z rodiny vzdělaného zemědělce a významného veřejného pracovníka Jana Pavlíka a Anny, rozené Bělčíkové. Rodiče byli římsko-katolického vyznání. Při křtu bylo dítěti dáno jméno Matěj na počest svatého apoštola. Nelze nepřipomenout, že lid místa narození svatého vladyky vynikal nebojácností a hlubokou zbožností. Přibližně polovina obyvatel obce Hrubá Vrbka byla evangelického vyznání, druhou polovinu tvořili římskí katolíci, kteří náleželi do obvodu farnosti Kuželov. Evangelíci měli v obci svůj vlastní kostel se školou a farou. Mladý Matěj navštěvoval evangelickou školu, přestože byl vyznání římsko-katolického. S radostí se zúčastňoval bohoslužeb v sousedním Kuželově. Byl oblíben u učitelů i spolužáků. Učil se na výbornou a ve volných chvílích hodně četl, zvláště pak literaturu vyprávějící o životě prvních křesťanů. Obzvláště na něj zapůsobila kniha o pronásledování křesťanů.

Jakmile Matěj ukončil základní školu, rodiče ho dali na studia do Arcibiskupského semináře v Kroměříži. V tomto gymnáziu studoval v letech 1890 až 1896. Poté — v letech 1896 až 1898 — studoval na Státním gymnáziu v Kroměříži. Když byl v septimě, začal soukromě studovat staroslovanský jazyk. Gymnazijní studium ukončil s vyznamenáním. V roce 1898 začal studovat na římsko-katolické bohoslovecké fakultě v Olomouci. V roce 1900, v době přechodu z druhého do třetího ročníku fakulty, vykonal student bohosloví Matěj Pavlík pouť do Kyjevsko-pečerské lávry. Studium na bohoslovecké fakultě ukončil s vyznamenáním v roce 1902 a 5. července téhož roku byl vysvěcen na kněze. Působil na různých farnostech, přispíval do časopisu „Hlídka“ a zabýval se dalším studiem dějin náboženských idejí, jimiž žil český národ v období 19. století. Studijní zájmy otce Matěje Pavlíka nenašly pochopení u olomouckého arcibiskupa Kohna, který otce Matěje místo toho pověřil vedením časopisu „Pozorovatel“. Tuto funkci však otec Matěj vykonával pouze

a používali různá další mučení. Uvězněn byl v předposlední cele pankrácké věznice. Každý den byl odvážen ve 22 hodin k výslechu, který trval do 5ti hodin. V průběhu dne vladykovi nebyl dopřán odpočinek, nejednou ho při vydávání jídla strážný odkopnul, a tak zůstával bez jídla. Nikoho však neprozradil.

Svědkové vladykova uvěznění a z části i mučení vydávali svědectví, že vladyka Gorazd, důstojný otec Václav a důstojný otec Vladimír i další přes všechno mučení byli velice klidní. Hluboký klid se zračil na jejich tvářích i při soudu, vynesení rozsudku i (podle úředního záznamu) na popravišti.

Pozemský život svatého vladyky byl naplněn strádáním a snášením těžkého duševního i tělesného utrpení. Celá jeho služba byla nesením těžkého kříže; budování České pravoslavné církve bylo vladykovým nekrvavým mučednictvím, které mu Pán dovolil završit tím, po čem toužili mnozí svatí, mučednictvím krvavým pro Kristovu Církev, svědectvím o Kristu prolitím vlastní krve. 3. září 1942 byl se svými druhy odsouzen po přestálém hrůzném mučení k smrti zastřelením. Rozsudek je vykonán v pátek 4. září 1942 na střelnici v Praze – Kobylisích; tento den se stal sv. Gorazdu dnem mučednického narození pro věčný život. Těla svatého vladyky Gorazda, otce Vladimíra Petřeka a Jana Sonnevenda byla spálena, tělo otce Václava Čikla předáno (podle svědectví německé zdravotní sestry) k pitvě a vědeckému zkoumání.

Život a dílo svatého vladyky Gorazda, kanonisovaného za účasti všech archijerejů naší místní církve, představitelů moskevského, cařihradského a srbského patriarchátu 5. září 1987 v katedrále svatého Gorazda v Olomouci, je svědectvím, že tento muž byl věrným služebníkem a následovatelem Ježíše Krista a byl ducha apoštolského. V jeho osobě má Pravoslavná církev v českých zemích a na Slovensku slavného svatého mučedníka 20. století, který k vyplnění své arcipastýřské služby podle prikázání Spasitele položil duši svou za Pána, Církev, svěřené mu duchovní stáde.

Svůj list věřícím, kterým připomenul dvacetileté výročí vysvěcení prvního českého pravoslavného biskupa po tisíci letech,

Dne 27. května 1942 došlo k atentátu na zastupujícího říšského protektora R. Heydricha. Vojáci, kteří vykonali atentát, našli nakonec úkryt v kryptě pravoslavného chrámu sv. Cyrila a Metoděje. Byli zde přijati bez vědomí vladyky; když byl duchovním správcem katedrály o věci později informován, žádal, aby byl hledán další úkryt a hledání vojáci byli přemístěni; vždyť bylo jasné, že za okolností intenzivního pátrání gestapa a v souladu s pravidly konspirace, musejí hledané osoby stále měnit místo svého pobytu. Němečtí okupanti hrozili smrtí každému, kdo by o hledaných osobách cokoliv věděl a neoznámil to; zastřelena by byla i rodina takového člověka. Na ulicích byly vyvěšovány dlouhé seznamy jmen právě popravených osob – k odsouzení stačilo udání za schvalování atentátu. V situaci, kdy se dozvěděl, že osoby, po kterých za pomoci nejstrašnějších hrozeb pátrá celý vojenský a policejní aparát, se ukrývají v kryptě pražského chrámu, projevil vladyka velikou statečnost a nepřikázal, aby vojáci opustili jeho katedrálu, aniž by měli připraveno jiné bezpečné místo pobytu. Oslovení při hledání nového útočiště byli i vysocí církevní hodnostáři jiných církví – žádný z nich však neprojevila takovou statečnost jako biskup Gorazd. V této politicky i společensky dusné situaci se 14. června 1942 konala v Berlíně biskupská chirotonie, na kterou byl vladyka Gorazd pozván. Velmi nerad, ale pod tlakem okolností vladyka Gorazd do Berlína jel. Zřejmě tam, v Berlíně, a to právě při bohoslužbě se dozvěděl, že v Praze, v kryptě jeho katedrálního chrámu sv. Cyrila a Metoděje, byl Němci odhalen úkryt výsadkářů – vykonavatelů atentátu na Heydricha.

Zatčení byli důstojný otec protojerej Václav Čikl, d. otec ThDr. Vladimír Petřek, J. Sonnevend, Václav Ornest a další. 25. června 1942 v 5 hodin ráno gestapo zatkl svatého vladyku Gorazda, který ještě před svým zatčením v dopise předsedovi protektorátní vlády a dále ministru školství E. Moravcovi běře na sebe odpovědnost za vše, co se událo ve spojitosti s ukrytím výsadkářů. Píše: „Dávám svou osobu k dispozici...“ Chtěl přijmout jakýkoliv trest, jen aby církev byla ušetřena. E. Moravec dopis odeslal gestapu. Vladyka se nacházel ve vazbě od 25. 6. do 4. 9. 1942. Němci vytrhávali vladykovi hustý plnovous, bili ho

jeden rok — od 15. září 1905 do 15. září 1906 — poté byl pověřen funkcí zpovědníka v psychiatrické nemocnici v Kroměříži. Toto povolání zastával od 15. září 1906 až do 1. května 1920. V roce 1910 byl dále ustanoven zpovědníkem ženského řádu svatého Kříže. Sestry tohoto řádu tvořily medicínský personál psychiatrické léčebny. Otec Matěj studoval místní a zahraniční metody léčení psychiatrických pacientů a získal si mnohá uznání nejen od svěřených mu pacientů, ale i od lékařů a státního personálu nemocnice. Ovšem, vedle uznání dostalo se otci Matěji i urážek a pomluv v levicově zaměřených novinách „Rovnost“.

V době první světové války dochází k ideové roztržce mezi otcem Matějem a většinou římsko-katolického kléru, který omlouval a podporoval rakousko-uherskou agresi proti Srbsku. Začal tehdy vydávat časopis „Právo národa“, kde byly otiskovány i články vyzývající k reformám v římsko-katolické církvi.

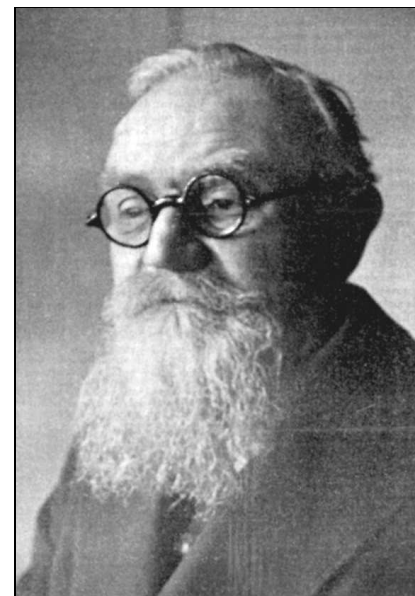
Na podzim roku 1918, když se v Československu začaly usku-
tečňovat společenské změny, byl otec Matěj postižen vážnou
oční chorobou. Po dlouhé hospitalizaci odchází do předčasné
penze. V tu dobu okolo půl miliónu římských katolíků, kněží
i věřících, opouští římsko-katolickou církev a klade základ nové
Československé církvi, církvi bez hierarchie, bez spojení se vše-
obecnou Církví, s čímž otec Matěj nemohl souhlasit. Po
předchozí dlouhé úvaze 11. října 1920 se otec Matěj rozchází
s římsko-katolickou církví, aby zaujal místo ve vedení té části
reformního hnutí, která směřovala ke sjednocení nového nábo-
ženského útvaru s Pravoslavím. Od 1. července 1921 byl otec
Matěj ustanoven administrátorem pro oblast Moravy a Slezska.
V tomtéž měsíci začal vydávat náboženský časopis „Za Prav-
dou“, v němž bránil pravoslavné zásady napadané radikálními
stoupenci liberálního křídla hnutí, kteří uchvátili vedoucí posta-
vení v Československé církvi. Přes veliký odpor radikálů záslu-
hou otce Matěje přijal první sněm Československé církve pra-
voslavnou dogmatiku a zásady pravoslavné etiky. 21. dubna
1921 otec Matěj na sjezdu církevních obcí Moravy zvítězil nad
křídlem liberálů ve věci pravoslavné orientace. Závěry tohoto
sjezdu ovlivnily průběh jednání Ústředního výboru církve ko-
naného 7. května 1921 a druhého sněmu z 19. srpna téhož roku.

Tehdy bylo přijato konečné rozhodnutí, že církev přijímá pravoslavnou věrouku a všechna ustanovení sedmi všeobecných sněmů. Druhý sněm přijal rozhodnutí, že se náboženské hnutí bude jmenovat Československá církev pravoslavná a zvolil tři kandidáty na biskupské svěcení: otce Matěje Pavlíka, ThDr. Karla Farského a Rudolfa Paříka. Na sněmu byl přítomen delegát Srbské pravoslavné církve vladyka Dositej a tím začalo být navázáno věroučné a kanonické obecenství se všemi místními pravoslavnými církvemi.

Závěry druhého sněmu posloužily pro jednání Posvátného archijerejského synodu Srbské církve, který 7. září 1921 zvolil otce Matěje Pavlíka za kandidáta na biskupské svěcení pro moravsko-slezskou eparchii se sídlem v Olomouci. Dále byli zvoleni tito kandidáti biskupského svěcení: ThDr. Karel Farský pro západní eparchii se sídlem v Praze a Rudolf Pařík pro východní eparchii se sídlem v Kutné Hoře.

Otec Matěj byl Jeho Svatostí patriarchou Dimitrijem pozván do Bělehradu k biskupskému svěcení. Považovav se za nehodného, zdráhal se otec Matěj přijmout biskupské svěcení, ale nakonec se podrobil vůli církve. Učinil tak nerad a u víře, že jeho biskupská funkce bude jen dočasná. Další dva kandidáti pozváni nebyli, neboť se měla ještě prověřit jejich způsobilost pro biskupské svěcení, jmenovitě z hlediska věroučného a etického.

Vladyka Gorazd na okolnosti svého biskupského svěcení s dvacetiletým odstupem vzpomínal těmito slovy: „Cítím se však stísněn okolností, že k této nanejvýše zodpovědné církevní hodnosti byl jsem povolán já, nedostatečný sluha Boží. Útěchou mi jest hlavně ta skutečnost, že jsem v r. 1921 (před svým vysvěcením na biskupa) podnikl vše, abych tomuto přetěžkému úřadu ušel.“ Ohledně svého zvolení a rukopoložení na pravoslavného archijereje píše svatý vladyka dále: „... Tehdejší události se vyvinuly proti mé vůli tak, že nezbylo, než se podrobit. Ti bratři a sestry, kteří se mnou tehdy byli ve staroslavném Bělehradě, radovali se z mého rukopoložení, já však jsem nesmírně trpěl obavami, že nebudu mít dosti sil ani schopností,

mě správa eparchie, neboť vedle radostí přicházejí zklamání: tu není vše v pořádku, tu naskýtají se různice, které je třeba sladit. To mě i velmi zatěžuje, drásá nervy...”

V uvedeném období těžkých zkoušek svatý vladyka píše „Pravidla pro duchovenstvo české pravoslavné církve“. V době nacistické okupace byl vysvěcen chrám sv. Gorazda v Olomouci a postaven chrám Svaté Trojice v Čelechovicích na Hané, který byl vysvěcen až po válce.

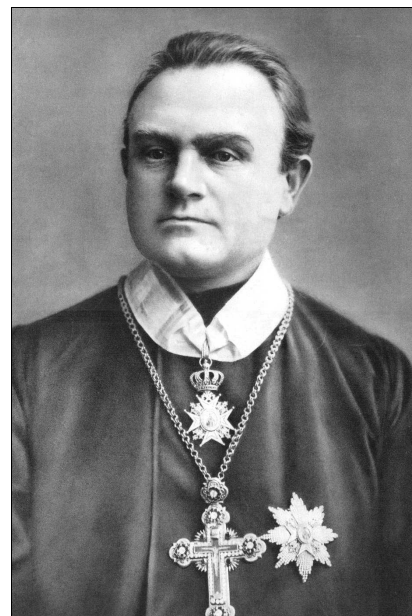
Po dvaceti letech perné a vysilující práce vladyka bilancuje slovy dobrého hospodáře, který při pohledu na vykonané dílo obrací svoji duši k Bohu: „Kdo uváží, s jakými vnějšími i vnitřními obtížemi bylo nám zápolit v prvních letech uplynulého desetiletí, nemůže popřít, že při celkem malé početnosti naší církve bylo vykonáno mnoho ... Zřejmě se tvoří v naší eparchii, a to jak v duchovenstvu, tak i v jejím členstvu, určitá pravoslavně vyhraněná náboženská tradice, kterou se už i navenek projevuje naše pravoslaví a která znamená nadějný příslib do budoucna. Je patrné, že naší práci žehnal Hospodin. Často si myslím, že jsme nebyli hodni této pomoci Boží. Avšak Hospodin Bůh je dobrotivý a slitovný.“

K budoucnosti se sv. Gorazd obrací těmito slovy: „Buďme si však vědomi, že co jsme dosud s pomocí Boží vykonali, jsou pouhé začáteční předpoklady toho, co musí nutně být dále konáno a vykonáno, aby naše církev mohla své poslání ... Především je potřebí prohloubiti duchovní život a naplniti též rodiny a domácnosti duchem křesťanské zbožnosti. Toho se nedosáhne bez pravidelné účasti na životě a činnosti církve, zvláště pak na nedělních a svátečních službách Božích.“

15. 3. 1939 za tichého souhlasu zvláště západních mocností Československo, již na podzim 1938 okleštěné, ztratilo samostatnost. Den před tím se uskutečnilo rozdělení ČSR za podpory nacistického Německa a 15. 3. 1939 byly Čechy a Morava nacistickým Německem obsazeny. Stanovisko svatého vladyky k německé okupaci je zřejmé z jeho slov k ministru protektorátní vlády E. Moravcovi žádajícímu projev loajality: „My budeme poslušni každé zákonné vládě,“ naznačujících nezákonnost okupační vlády. Moravec nad takovými slovy projevil značné neuspokojení. Protektorátní vláda vyvíjela nátlak na vladyku Gorazda, aby přešel z jurisdikce srbské do jurisdikce berlínského arcibiskupa Ruské zahraniční církve Serafima. Přejedání bylo provedeno administrativní cestou bez souhlasu Srbské církve, proto takovou změnu jurisdikce považoval vladyka jen za vynucenou dočasnými okolnostmi a prozatímní. V tuto dobu se arcibiskup Sawatij snaží u soudu o vyvolání nového sporu. Když neuspěl, rozeslal dlouhý dopis biskupu Gorazdovi, kterého v něm obviňuje ze srbofilství, dožaduje se pro sebe veškeré podpory od vladyky Gorazda a eparchiální rady; v závěru listu vyhrožuje a odvolává se na stávající okupační zákony.

Svatý vladyka po 15. březnu 1939 píše v církevním časopise povzbudivá slova k věřícím v článku „Bratři a sestry“ a prorocky říká, že nespravedlnost bude odstraněna, jestliže se národ nevzdá Boha. Mimo jiné píše: „...Bud'te přesvědčeni, že naše pravoslavná církev je nejpevnější základnou jak náboženského a mravního, tak i národního života našeho.“ Svatý vladyka vyzývá k práci v církvi a pro církev, pranýřuje světské způsoby života. V celé době okupace se svěřoval se svým přesvědčením o blízkém osvobození vlasti od německých nacistů.

Okupace byla velmi těžkým obdobím pro sv. Gorazda, který nadále vyvíjel misionářskou a vlasteneckou činnost. V tuto dobu píše vědeckou práci „Latinská orientace“, na níž začal pracovat v roce 1938. Ve spisu odhaluje germanizační snahy zvláště římsko-katolických klášterů. Práce nebyla dodnes v plnosti publikována. Těžkosti okupace, různé svévolnosti v církevním životě těžce doléhaly na zdravotní stav svatého vladyky, který v dopise D. Auerové píše: „...Nyní mám rozdrásané nervy. Ubíjí

abych splnil těžký úkol, který mi byl uložen, zvláště, když jsem v důsledku sběhnuvších se okolností očekával, že nastanou komplikace, kterých bez mimořádného přispění Božího nebudu moci překonat. Jestli jsem se v těch dnech nezhroutil, přispěla k tomu myšlenka, že co se se mnou bez mého přičinění děje, je snad vůle Boží, a že Bůh mi tedy neodepře své pomoci a milosti.“

21. září 1921 otec Matěj přijal na Fruške Gore v lávře Krušedol postřižení na monacha, které vykonali vladykové Dositej a Maxmilián. Při monašském postřižení bylo otci Matěji dáno nové jméno – Gorazd, na počest sv. Gorazda, učedníka svatých Cyrila a Metoděje a moravského arcibiskupa. Na druhý den 22. září byl jeromonach Gorazd povýšen do hodnosti igumena v monastýru Gergeteku, téhož pak dne v monastýru Chopovo byl uveden do hodnosti archimandrity. 24. září 1921 byl nad archimandritou Gorazdem vykonán obřad jmenování kandidátem biskupského svěcení. Následujícího dne — 25. září — v katedrále sv. Michala v Bělehradě se konalo svěcení archimandrity Gorazda na biskupa. Svěcení vedl Jeho Svatost patriarcha Dimitrij za účasti metropolitů Antonije (Chrapovického), metropolitů Varnavy, biskupa Dositeje a biskupa Josifa.

Na své světitelé vzpomínal sv. Gorazd rok před svým umučením těmito krásnými slovy: „Posilovalo mne i to, že Božími nástroji při mém rukopoložení byli muži, kteří vynikali živou vírou, moudrostí, láskou i svatostí života. Byli to: blažený patriarcha srbské církve Dimitrij, blažený kijevecký metropolita ruské (zahraniční) církve Antonij, oba velicí modlitebníci, druhý pak

nadto vynikající světlo ruské theologie a laskavý můj rádce v misijní práci, jakož i vytrvalý můj obhájce proti různému osočování; dále přeosvícený nišský biskup Dositej, obětavý rozševáč slova Božího u nás, muž zlatého srdce, plný lásky, stále ochotný odpouštět shovívavě svým nepřátelům, činitel dobra a oddaný přítel našeho národa, jakož i přeosvícený bitoljský biskup Josif, energický a na všechny strany přímý horlитель pro slávu Boží a spásu svého národa. Vzpomínám jich i všech ostatních archijerejů, kteří byli přítomni při mém rukopoložení a podporovali mne svými svatými modlitbami, s pocity hluboké úcty, lásky a vděčnosti.“

V době pobytu vладыky Gorazda v Srbsku Karel Farský se svými společníky nastoupil cestu pozvolné propagandy proti Pravoslaví. Na tomto počínání vidíme, jak obezřetně jednala Srbská církev, když nepozvala k biskupskému svěcení další dva na sněmu navržené kandidáty. Ve stejnou dobu vystoupili proti Pravoslaví římsští katolíci, protestanté a socialistické politické strany spolu se stranou lidovou. Vláda ČSR uznala vладыku Gorazda jen za správce eparchie.

Při návratu vладыky Gorazda ze Srbska se konalo jeho slavnostní uvítání Karlem Farským v chrámě svatého Mikuláše v Praze na Staroměstském náměstí. Byl to slavnostní projev plný frází a lstivé přetvářky. Krátce po příjezdu biskupa Gorazda radikálové vedení právě Karlem Farským rozvinuli v ústředním tiskovém orgánu „Český zápas“ útok proti Pravoslaví. Proti této podlosti vystoupil vладыka Gorazd na veřejných shromážděních v Praze – Smíchově, Benešově, Táboře, Staré Pace a v Českých Budějovicích. Radikálové vedení Karlem Farským za pomoci socialistické většiny ve vládě ČSR znemožnili biskupu Gorazdovi další veřejnou obhajobu pravoslavné orientace. Vладыka Gorazd se však nevzdává a využívá každou naskytnuvší se příležitost. Mimo jiné řekl: „Církev, která by jednala s takovou mentální rezervací, nezasluhovala by jména náboženské společnosti, tím méně křesťanské církve. Od takové »církve« odvrátili by se s hnusem všichni čestní lidé a s takovou »církví« odmítla by vyjednávat skutečná Církev. Takové jednání by nejen na naši církev, ale i na náš národ, uvalilo potupu pro-

Vладыka byl upřímným modlitebníkem, miloval a hluboce prožíval bohoslužby; nad utrpením Páně plakal. Měl apoštolského ducha. Je třeba říci, že osobně znal každou pravoslavnou rodinu své eparchie. Vynikal také jako kazatel i jako vědecký pracovník. Vyznačoval se osobní skromností (považoval se vždy za pouhého předchůdce toho, kdo má přijít po něm a jemuž chtěl předat vybudovanou eparchii), důsledností, sebekázní, pracovitostí, zbožností, láskou, pokorou a vírou a odevzdaností do vůle Boží. Podle některých svědectví měl dar prorocství (jsou náznaky, že znal předem dobu své smrti).

Vладыka byl také velkým vlastencem, prost všech nacionalistických a šovinistických extrémů. V tomto duchu vychovával duchovenstvo i věřící.

Významným dílem na poli liturgickém bylo sestavení „Lidového sborníku modliteb a bohoslužebných zpěvů pravoslavné církve“ a ukončení používání tzv. provizorních liturgických textů. Svatý vладыka osobně nacvičoval s věřícími tyto zpěvy v jednotlivých církevních obcích. Bylo mu prožít mnohé útoky proti „Lidovému sborníku“ a setkával se s mnohým nepochopením. Za prosazení „Lidového sborníku“ a tím i za zavedení jednoty v konání bohoslužeb vedl skutečný houževnatý zápas.

Druhou nejvýznačnější knihou, připravenou svatým vладыkou pro život a růst církve, byl Pravoslavný katechismus. Pozoruhodným — i dnes aktuálním a čtivým — vědeckým i literárním dílem sv. Gorazda je „Život sv. Cyrila a Metoděje a jejich poměr k Římu a Cařihradu“ vydaným pod pseudonymem P. Malý. Všechna tři právě vzpomenutá díla jsou dodnes srdcem české pravoslavné knihovničky.

V roce 1938 Němci zaútočili na Československo, zrazené svými západními spojenci. Proti tomuto bezpráví vystoupil jako první svatý vладыka Gorazd ve svém listu rozeslaném hlavám všech autokefálních církví. (Až o mnoho později vystoupil proti bezpráví kardinál – arcibiskup pražský Beran.) V mnohých promluvách svatý vладыka povzbuzoval věřící lid v přetěžkých chvílích pro národ.

rodina musí být příkladem pravoslavné křesťanské rodiny. Vladyka musel nést nejednu hořkost – nejtrpčí bylo pro něho zklamání v některých lidech. Sám byl k sobě velmi přísný a náročný. V jeho osobě se snoubila přísnost, houževnatost, trpělivost, láska a pravda. Vladyka byl krajním odpůrcem kompromisů, což dokazuje skutečnost, že ve všech směrech dřívější kompromisy opouštěl a nové v život neuváděl. Jeho práce měla vždy charakter metodického postupu k dosažení plnosti (abychom „si tak časem osvojili Pravoslaví v plném jeho duchovním bohatství,“ *citováno z vladkyovy předmluvy k „Lidovému sborníku modliteb a bohoslužebných zpěvů pravoslavné církve, 1933“*). Jím vydaná „Pravidla pro duchovní osoby“ jsou názorným dokladem tohoto metodického zavádění plnosti Pravoslaví.

„O zjednání aspoň nejpotřebnějších předpokladů vnitřního náboženského — zvláště bohoslužebného — života“ píše svatý vladyka: „Začali jsme se západním obřadem, v němž jsme vyrůstali, ale připravovali jsme se na postupné zavedení obřadu pravoslavně-východního. Vzhledem k agitaci odpůrců, hlavně však též z důvodů výchovných, rozhodli jsme se zavést jej ve dvou etapách...“ Dodnes používaný bohoslužebný „Lidový sborník“ považoval za pouhou zatímní pomůcku, která bude později nahrazena „dokonalejším a úplnějším zpěvníkem“.

Misijní dílo konal svatý vladyka s vypětím všech sil, aby přemohl „nesmírné překážky, jež se nám stavěly do cesty. Byly vnitřní i vnější. První vyplývaly z velkého úpadku náboženskosti průměrného českého člověka. Touto chorobou trpěli jsme též my a doposud jsme ji nepřekonali tak, jak je potřebno. Vnější obtíže pak byly nám působeny od spoluobčanů a spoluodrodáků, kteří byli prosáklí nejrůznějšími námitkami proti pravoslaví a neměli dobré vůle přesvědčiti se, zdali jejich názory jsou správné nebo mylné. Uplatňovala se též u některých mocných politických činitelů, v tisku i tzv. společnosti, tendence nepřipustit, aby se pravoslaví u nás vůbec ujalo. Za tím účelem byl vytrvale podnikán pokus vnést mezi nás rozkol, abychom se vzájemným bojem sami potřeli a zničili. Překonání toho všeho si vyžádalo tolik energie a času, že po celou řadu let nedostávalo se nám sil k plnění všech duchovních úkolů...“

radnosti... Jestliže Československá církev je odhodlána neuznáti tradičního křesťanství, bylo by nutno otevřeně to říci a bylo by nutno důsledně též prohlásit, že jí netřeba svěcených biskupů, ani svěcených kněží. Jestliže však trvá na svěcení kněží a biskupů, nesmí tradiční křesťanství býti odbýváno.“ V časopise *Za Pravdou* roku 1922 píše: „Bylo by znamením opravdové šířky svědomí usnísti se na přijetí Nicejsko-cařihradského vyznání víry a sedmi ekumenických sněmů, dále na přijetí jména Československá církev – pravoslavná ... a přitom všemu pravoslavnému se smát: i věroučným článkům i obřadům.“

V červenci 1922 byl vladyka Gorazd vyslán na misijní cestu do Ameriky, do českých kolonií. V době jeho působení v Americe radikální liberálové přistoupili k otevřenému útoku proti Pravoslaví vydáním katechismu, jehož autoři K.Farský a F. Kalous v něm hlásali, že Bůh nepřebývá ve třech Osobách. Bůh, to je prý živý zákon přírody, Ježíš Kristus není Synem Božím, Spasitelem a Vykupitelem lidstva, ale pouze nejlepším prorokem. Do jedné řady postavili Pána Ježíše Krista, Mojžíše, Sokrata, Mohameda, Zarathustru, Buddhu, Konfucia, Cyrila a Metoděje, Jana Husa, A. Komenského a další národní buditele. Duch Svatý podle katechismu představuje Boží vanutí v člověku. Odmítnuto bylo pravoslavné učení o Bohorodici. Ježíš Kristus byl v katechismu vyličen jako plod manželského života Josefa a Marie. Písmo svaté obou zákonů má přirozený původ. Biblická zpráva o stvoření světa je pohádka a člověk má zvířecí předky atd. (*viz Československý katechismus, 1922 první a druhé vydání*). Proti výše uvedeným herezím vystoupil představitel Srbské církve vladyka Dositej a naprostá většina věřících na Moravě. Vladyka Gorazd vystoupil proti heretickému katechismu dvěma dopisy odeslanými z Ameriky.

Na následky se nemuselo dlouho čekat. Srbská církev přerušila obecenství s Československou církví – pravoslavnou. Biskup Gorazd se vrátil z Ameriky, aby na místě vystoupil proti herezím; ovšem věděl, že dny jeho působení mezi zastánci bludů jsou sečteny. Vladyka se snažil zachránit ty věřící, které ještě infekce hereze zcela nezdolala.

Ve stejnou dobu zcela nezávisle na Československé církvi působila v Čechách Česká náboženská obec pravoslavná, která se organizačně zformovala v době působení vladyky v Americe. Tato obec nerespektovala skutečnost, že všichni pravoslavní v ČSR podléhají kanonické závislosti na jurisdikci Srbské církve (vyjma ruské emigrace) ještě z doby Rakouska-Uherska, neboť tento právní stav platil i v novém zákonodárství ČSR. Jejich nedostatečná trpělivost v jednání se Srbskou církví ve věci uznání a vysvěcení biskupa měla za následek, že se představitelé České náboženské obce pravoslavné obrátili na Konstantinopolský patriarchát, který jejich žádost rychle vyřídil. Archimandrita Sawatij (Antonín Jindřich Vrabec) byl konstantinopolským patriarchou Meletiem vysvěcen na biskupa a ustanoven arcibiskupem pražským a celého Československa. Tím byl položen základ pro pozdější spory, které byly navíc podporovány státem. President T. G. Masaryk a další vedoucí činitelé ČSR byli totiž proti obnovení a upevnění Pravoslaví v Československu. Na území ČSR tedy působili tři pravoslavní biskupové různých jurisdikcí. Gorazd – srbská jurisdikce, Sawatij – konstantinopolská jurisdikce a Sergij – jurisdikce Ruské zahraniční pravoslavné církve.

Vladyka Gorazd nemaje možnost pastýřsky vést na území Čech pravoslavně orientované příslušníky Československé církve, doporučil jim, aby se přihlásili k České náboženské obci pravoslavné, tj. pod duchovní správu arcibiskupa Sawatije. To se také z velké části stalo, zvláště v Praze. 5. března 1923 na zasedání Eparchiální rady moravsko-slezské eparchie biskup Gorazd z dogmatických a kanonických příčin rezignoval na místo eparchiálního archijereje a na další působení v Československé církvi, kterou její liberální vůdcové zavlékali do herezí. Eparchiální rada rezignaci nepřijala a představitelé pravoslavné orientace — byla jich většina — biskupa Gorazda na shromáždění dne 21. března 1923 prosili, aby zůstal nadále v čele eparchie. Vladyka Gorazd jejich žádosti vyhověl, aby pravoslavní nezůstali bez pastýře, ale už na počátku dubna 1923 byl vyzván Ústřední radou Československé církve, aby z jejího společenství odešel i se svými stoupenci. Ve stejné době president Masaryk

1928 do roku 1942 bylo postaveno 14 chrámů. Velké byly úspěchy, ale stejně nemalé překážky. Proti Pravoslaví vystupoval svojí autoritou T. G. Masaryk, socialistické politické strany, bludařská Československá církev, římsští katolíci, evangelíci, kteří např. svatou liturgii nazývali „zlatou magií“ a vysmívali se všemu pravoslavnému, jak o tom svědčí dr. F. Kozák ve spisu „Co je pravda?“. Římsští katolíci nazývali pravoslavné: „iredentisty¹, bolševiky, státně nespolehlivými elementy“. Kolik lži bylo v tom tvrzení, vysvítá ze slov římsko-katolického dr. Josefa Kubalíka: „České pravoslaví zásluhou svého vůdce biskupa Gorazda šlo čistě náboženskými cestami“ (*Česk. náboženství*, s. 77).

Nejvýstižněji to shrnuje sám svatý vladyka: „Byla to práce rušná, při níž podle starozákonního vzoru jsme — obrazně řečeno — jednou rukou pracovali a budovali, druhou pak stále měli v pohotovosti k obraně... Situace v letech 1922—1927 byla z lidského stanoviska tak hrozivá, že jste, milí bratří a milé sestry, se o ní ani nesměli dozvědět, abyste úplně neklesli na mysli. Tehdy platila o nás slova: „Kol dokola obklíčili mne!“ (*Žalm 118,11*). Tehdy bylo tu pokušení volat k nebi: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mne opustil! Po celý den i v noci volám, a neslyšíš! Všichni, kteří mne vidí, posmívají se mi a hlavami potřásají. Otevírají na mne ústa svá, jako lev řvoucí“ (*Žalm 22,2,3,8,14*). Bůh nás však neopustil. Byly to pouze zkoušky, avšak velmi těžké, zdali se osvědčíme a vytrváme. Bylo třeba každého dne bráti na sebe kříž svůj a nésti jej za Spasitelem pokorně, oddaně a statečně...“

České pravoslavné duchovenstvo tvořili bývalí římsko-katoličtí kněží. Vladyka musel tyto duchovní individuálně pastoračně vést. Byly totiž případy, kdy se někteří duchovní oddávali nepravoslavným praktikám a způsobu života. Jedni napodobovali římské katolíky, jiní protestanty, nebo dokonce sympatizovali s praxí heretické tzv. „Československé církve“. Vladyka zdůrazňoval, že kněz musí žít pro duchovní stáde a celá jeho

¹ Iredentista – přívrženec nacionalistického hnutí usilujícího o odtržení území obývaného národnostní menšinou a o jeho připojení ke státu, kde vládne národ, k němuž se tato menšina hlásí. (V době právě utvořené první republiky velice nebezpečné a ubližující obvinění.)

i tím, že přes původní chmurné prognózy lékařů se zastavila vladykova oční choroba.

Vladyka musel vynaložit mnoho administrativního úsilí a trpělivosti, neboť až 11. září 1929 se dostalo schválení od Srbské církve i vlády ČSR, takže církevní správa pravoslavné církve začala právně existovat na úrovni eparchie. Vladyka Gorazd neustále usiloval o zbudování monastýru, který posléze byl založen, ale monaši z různých příčin se rozešli. Vladyka rozhodně vystupoval proti odpůrcům monastýru z řad pravoslavných. Pokladní deník vladyky Gorazda je důkazem, že z vlastních příjmů podporoval duchovní, stavby chrámů, mnohé pravoslavné věřící, ale i potřebné lidi bez rozdílu náboženského vyznání. I přes veliké překážky bylo za čtyři roky vladykou dosaženo vyřešení jurisdikční otázky, získána kongrua a upevněna organizační struktura Pravoslaví v ČSR na úrovni dvou eparchií (jednak České a moravsko-slezské, a pak Podkarpatoruské).

Pod vedením vladyky byl po roce 1927 téměř v každé církevní obci postaven vlastní chrám. V tomto byl vladykovi velmi nápomocen prot. Vsevolod Kolomacký, později jako mnich archimandrita Andrej, jemuž projevila svatý vladyka svoji vděčnost např. v těchto slovech: „...Většina staveb byla umožněna tím, že nám Bůh poslal stavitele a malíře, který se své věci cele obětuje jako pravý hrdina pravoslaví.“

Otázka farních domů byla do mučednické oběti svatého vladyky vyřešena jen v Třebíči. Okolo 9ti procent stavebních vydání bylo pokryto ve všech případech vladykou Gorazdem. Od roku

naléhal na vladyku, aby odešel ze srbské jurisdikce, což je jistě zajímavá spojitost tlaků a událostí.

Na výzvu Ústřední rady vladyka Gorazd odpověděl tím, že ještě celý rok vedl zápas s radikalisty a usiloval o upevnění v pravdách Pravoslaví co největšího počtu příslušníků Československé církve. 27. května 1923 kandidát na biskupa Rudolf Pařík odvolal svůj dřívější souhlas s Československým katechismem, vyslovil se pro pravoslavnou orientaci v Československé církvi a vzdal se kandidatury na biskupa. Vladyka Gorazd se snaží zároveň o řešení společného postupu s arcibiskupem Sawatijem, ale jednání nedosáhla žádoucího výsledku pro negativní postoj ze strany českých pravoslavných cařihradské jurisdikce. Do záležitostí zasahuje prezident T. G. Masaryk, odpůrce Pravoslaví, a stupňuje nátlak na vladyku Gorazda, aby odešel ze srbské jurisdikce. Jistě svůj negativní vliv měly i články nezodpovědných osob, ve kterých byl vladyka Sawatij uražen. Snaha sv. Gorazda vysvětlit vzniklé nedorozumění nebyla vladykou Sawatijem přijata. Na počátku roku 1924 dochází ke sblížení stanovisek mezi oběma archijereji a mezi pravoslavnými v Československé církvi a Českou náboženskou obcí pravoslavnou v Praze. Na Moravě přechází do České náboženské obce pravoslavné o. Václav Zdražila, farář v Drahotuších a o. Josef Židek s věřícími farnosti Chudobín.

20. května 1924 (*dle starého stylu*) Posvátný synod Srbské církve posílá do ČSR vladyku Dositeje, aby usiloval o řešení sporných otázek mezi biskupem Gorazdem a arcibiskupem Sawatijem a zároveň vyslovuje souhlas s přechodem vladyky Gorazda do cařihradské jurisdikce za podmínky, že o to požádá, dále že ekumenický patriarchát zaručí udělení autokefality Pravoslavné církvi v ČSR a s tím, že pravoslavní na Podkarpatské Rusi zůstanou v srbské jurisdikci. K žádoucí dohodě nedošlo. 10. června 1924 naposled vyšel časopis Za Pravdou jako diecézní orgán Československé církve pro Moravu. 21. června 1924 ukončil vladyka Gorazd své působení v Československé církvi. S vladykou Gorazdem odchází i pravoslavná část Československé církve, která přestala být Církví; ztrátou svého jediného řádně vysvěceného biskupa a setrváváním v bludařském učení

formulovaném v Československém katechismu, který podpořila 31. srpna 1924 svým sněmovním prohlášením, stala se módním náboženským spolkem.

Po 21. červnu 1924 vladyka Gorazd organizuje na Moravě samostatné církevní obce, například Olomouc, Přerov, Štěpánov, Brno, Bílou Lhotu, Dolní Kounice, Vilémov, Chudobín. Zároveň pokračuje jednání o jurisdikčních otázkách mezi vladyky Dositejem, Gorazdem a Sawatijem, mezi patriarcháty srbským a cařihradským. Výsledek všech jednání je nakonec nespokojivý pro odpor arcibiskupa Sawatije a cařihradského patriarchátu. Jurisdikční spor končí tím, že vláda ČSR uznává jen srbskou jurisdikci.

Sv. Gorazd vnímal velkou důležitost započatého misijního díla. Jeho pohled na význam obnovení pravoslavné církve v Českých zemích tisíc let po sv. Cyrilu a Metoději je patrný z jeho vlastních slov: „Ustanovení a vysvěcení vlastního pravoslavného biskupa pro naši otčinu znamenalo samo o sobě, i beze zřetele k osobní stránce věci, velkou událost pro naše pravoslavné hnutí ... Dostalo se nám tím však i poslání, abychom se stanoviska pravoslavného spoluutvářeli náboženský život u nás. To může mít dalekosáhlý význam ... Pravoslavná církev jest v nepřetržené dějinné souvislosti s dobou svatých apoštolů po stránce náboženské i církevně-právní. V pravoslavných bohoslužbách hlásí se zcela jasně ke slovu duch prvotního křesťanství. Sálá z nich světlo, teplo a náboženské nadšení. Promlouvá v nich Duch Svatý slovy Písma svatého i bohonadšených Otců církevních. Organisační zřízení pravoslavné církve je založeno taktéž na Písmě svatém a ustanoveních apoštolů i církevních sněmů. Prvokřesťanské stanovisko ovládá veškeru mentalitu pravoslavné církve. Toto dědictví se udržuje stále z dob, kdy křesťanstvo bylo ještě jednotno. Naše církev je povolána k tomu, aby byla orgánem, jímž Boží prozřetelnost chce střední Evropu seznámiti s pravoslavím, jakožto živým svědkem bývalé jednoty veškerého křesťanstva. Tohoto seznámení s pravoslavím je velmi potřebí především samému našemu národu, nábožensky tak desorientovanému a zlhostejněnému. Střední a západní Evropa neví taktéž o pravoslaví ničeho a chová k němu plno předsud-

ků ... Je tedy úkol naší církve významný a vznešený ... Nikdo ať nenamítá, že tak malá církev, jako je naše, nemůže nic zvláštního a pozoruhodného vykonat. Z malého zrnka vyrůstá velký strom; je-li zrnko zdravé, lze doufat, že přinese ovoce mnohé. O to běží, abychom byli zrnkem zdravým.“

V září 1924 vladyka Gorazd vysílá do Srbska prvé studenty bohosloví. Usilovně pracuje na rozvoji pravoslavné misie. Vladyka v díle „Pamětní spis o právním postavení Pravoslavné církve v republice Československé“ prokázal nespravedlivý poměr státu vůči Pravoslaví, když ostatním vyznáním se dostává od státu mnohonásobně vyšší finanční podpory. Pravoslavná církev dostávala jen maličkou část z přebytků státního rozpočtu, pouze 35 procent z částky, která jí podle zákona náležela.

V roce 1927 přešla organizace České náboženské obce pravoslavné na úroveň eparchie. Jedním z mnoha cílů vladyky Gorazda bylo, aby v každé církevní obci byl chrám a fara, aby církev nebyla odkázána na milost ředitelů škol, protože bohoslužby byly nouzově vykonávány právě ve školách. Péči, jakou projevoval vladyka Gorazd liturgickému životu církve a jeho stálému růstu, mimoděk odráží i věta z jeho listu: „V zatímních bohoslužebných místnostech nemohl se bohoslužebný život řádně vyvinout, začali jsme stavět vlastní chrámy a kaple.“

V tomtéž roce byl vydán služebník pro kněze pod názvem „Božská liturgie sv. Jana Zlatoústého a sv. Basila Velikého“ a dále „Biblické dějiny pro žáky 1.—4. ročníku obecných škol“.

Začíná rozkvět českého pravoslavného církevního života; náročnou organizační a publikační práci s tím spojenou popisuje svatý vladyka skromnými až lakonickými slovy: „Byl položen základ vyučování náboženství na školách ... Byly uvedeny v život všechny církevní orgány ... Organisovány církevní obce a jejich agenda uvedena do dosti pevných kolejí ... Založena sdružení ... Vydána tiskem liturgie ... Pro školy vydána náboženská čítanka, liturgika, nová podrobná osnova a velký katechismus ... Vydáván je časopis ... Vydána řada knižních a brožurových publikací...“ Boží požehnání a pomoc se projevuje mj.